

**„Hagyom,
hogy más gondolja
tovább”**

Ferdinandy György:
Pók a víz alatt,
Magyar Napló,
Budapest, 2012.

Az elmúlt években Ferdinandy György fókuszába véglegesen az összegzés került, munkáiban az élet nagy kérdéseit az emlékező visszatekintésbe vegyítve, hogy azok az író személyes sorsának alakulásához és mibenlétéhez szolgáltassanak háttérrel. Ez az apropó, a „honnnan hová”, a „miért éppen”, a „miért nem máskor, máshol, máshogyan” dilemmái Ferdinandy-nál egyaránt megfigyelhetők, akár a szüleit visszaidéző könyveinek – *A bolondok királya* aparegénye, vagy az édesanyjához fűződő, ambivalens kapcsolatát boncolgató *Egy sima, egy fordított* – vezérfonalát, akár a személyes emlékeiből összeálló *Kérdések Istenkéhez* motívumait vesszük górcső alá.

Ez utóbbival rokonítható leginkább a tavaly megjelent és az Aegon Művészeti Díj idei tízes listájára jelölt kötete, a *Pók a víz alatt*, amely a teljes élettörténetet nem átfogóan ábrázolja, hanem töredékekből és epizódokból, darabonként illesztgeti össze, három fejezetben, hatvanegy, *Emlékszilánkok* címen összefogott rövidke írás, hét, *Életek* fejezetcímű novella és egy meg nem valósult, Szomjas György rendezővel tervezett fikciós dokumentumfilm (*A mosoly albuma*) forgatókönyvének segítségével. A szövegekben ezúttal is a fent említett visszatérő elemekkel találkozhatunk, s ahogy azok a gyakorlott Ferdinandy-olvasónak nem ismeretlenek, úgy a szerzővel most ismerkedők számára sem lesznek idegenek, amint korábbi művei kerülnek kezükbe. Az ördög, vagy inkább a Ferdinandy-világ lelke és veleje viszont a részletekben lakik, s ezek súlya adja mindazt, amely az atmoszférát létrehozva az ismétlés monotoniját nem megtöri: már csírájában elfojtja.

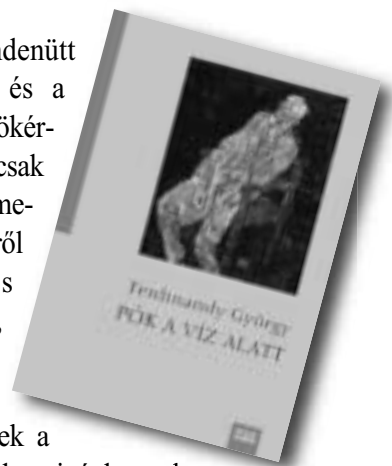
Mindennek természetesen fontos kelléke a gazdag és kalandos életpálya, a háborúval idejekorán véget érő gyermekkor, az egyikből a másik totális rendszerbe tartó Magyarország kulisszái előtt zajló útkeresés, amely kiegészül a bombázás áldozatává váló nagyszülőkkel, a nyomorékká vert, majd fokozatosan leépülő apával és az erős akaratú, végletekig önfejű anyával, hogy a kötődéseket és hovatartozásokat ide-odacsapódva kutató, épp megkezdett felnőttkorba belerobbanjon 1956, az emigráció, majd a nyugati létezés: Franciaország, Puerto Rico, Florida, 1989 után pedig a

többlakiság, a mindenütt zajló gyökérkeresés és a mindenütt megélt gyökéretelenség. Ez azonban csak a nagy vonalakban elmesélt út – a részletekről beszéltünk az előbb, s egy-egy írás témája, tanulsága, lezárása adja azokat az ízeket és tartalmakat, amelyek a

könyv meghatározó elemeivé lesznek.

A horizontra ugyanis mindig más kerül: hol a világ és az idők változása a trópusi iskola bálját felügyelő tanár szemszögéből (*Mint a kuttyusok*); hol a locsolni kért virágait hátrahagyva világgá menekülő barát ihlette kérdés: mi marad utánunk, s lesz-e, aki azt gondozásra méltónak találja (*Tamás*); hol demokráciák és diktatúrák megélésének-megelőinek színe és visszája a floridai migránsok apropóján (*Új kubaik*).

A kötetben haladva jól észrevehető, ahogy a személyes tapasztalatok korrajzzá állnak össze, olvasóját az egyéni és közösségi sorsokban rejlő történelmi párhuzamok hitelességével készítetve továbbgondolásra – a fenti, tetszőlegesen kiválasztott és nem is okvetlenül legemlékezetesebb darabokon kívül ugyanis szinte minden írás tartogat olyan képet, mondatot, amelyhez recenziónk (a *Vadnyugati jegyzetek* zárlatából kölcsönzött) címét kapcsolhatjuk, hiszen bár maga a nevezett textus a polgári háttér kialakításáról, a napi kenyérkereset melletti írói léthelyzetről, mint a kegyeket nem kereső alkotói szuverenitás és szellemi függetlenség eszközéről szól, mindez azonban vonatkoztatható magának a szerző életének, s főképp az általa – avagy vele közösen általunk is – megélt idők tanulságaira is. Éppen erre, a polgári közegen keresztül történelmünkre és az erőszakkal megakasztott szerves társadalmi fejlődésre utal a hazatérő és az itthon-tartózkodása alatt az ifjúsága fontos helyszíneire – kiemelten a megsemmisítésre ítélt régi középosztály sorsát szimbolizáló régi, elenyésző teniszpályára – emlékező disszidensről szóló forgatókönyv, amelyben a Sashegy háború utáni vizi-telésén az író egykori utcabelije rövid eszme-futtatást tart a hetekkel előtte még harcállás helyéül szolgáló sziklás orom növényzetéről: „Sekély a talaj, lassan képződik a föld, és mire megtapadna a sziklán, jönnek a völgyből az újabb légvédelmi ütegek. Így van ez itt, kérlek, az emberekkel is. A polgárosodáshoz

sok idő kell. És időt ezen a tájon soha nem adtak senkinek.” Mi, olvasók pedig ismét csak továbbgondoljuk a mondatot és a történetet...

Tovább, hiszen emlékezetes képet, mondatot, kifejezést mindenfelé lelhetünk a kurta írások tömör, pontos mondataiban... Hazaszakadt és visszidens – fordít visszájára két, egykor közszájon forgó szót, amikor az Aranycsapat legendás tízesével, Puskás Ferencsel történt találkozásait summázva a két haza-

tért világgjáró, a világsztár futballista és a világfí irodalmár sorsának párhuzamait keresi és leli meg (*Öcsi*). Az értetlen, érdektelen és felületes utókor értéktétét az *Altatóban* megverselt kis Balázs családjának emlékeztében savanyú szagú fiatalemberként megőrzött József Attila és a Polcz Alaine temetése előtt a vendéglői asztal alatt hagyott urna példája szemlélteti (*Beszélgetések*), ahol ismét velős a konzekvencia:

„A lényegnek savanyú szaga van, ott felejtjük az asztal alatt.” A valaha híres Jean-Paul Clébert-t és a francia szerző *Ismeretlen Párizsát*, művész és műve megkopott dicsőségét a *Popol* sorai állítják célkeresztbe, a végén már-már összekacsintva olvasójával: „Végül is nem róla és nem rólam! A siker természetéről írtam...” – mert tudni véljük: de igen, saját magáról szólnak ezek a történetek, emlékek; önmaga megkésett valahová helyezéséről, s annak csak idős korára relevánssá válásáról. Ám ez a hely már csak előtűnő emlékekben, nosztalgikus „olyan, mint” helyzetekben tűnik elő: hiába Zweig újravásárolása, az nem idézi meg az eredeti, első olvasat állapotát, a fiatalágot, az utazás közbeni lapozgatást a HÉV-en, a szagok és illatok keverékét – s a végleges hiány nem hozhatja már vissza a tökéletességet (*Akácillat és kátrány*).

Mire azonban idáig jutunk, addigra túlesünk a címadó szövegen is – s ha cinkoskodni akartunk,

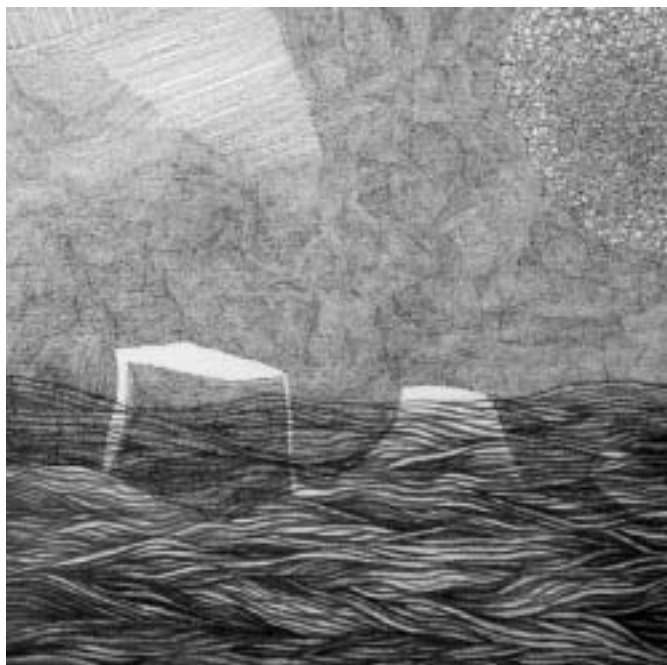
azért tettük, mert a *Pók a víz alatt* röpke másfél oldalán bukkantunk az igazi és nem véletlenül központivá lett öndefinícióra, amelyben – bár a címmel Ferdinandy saját első, fél évszázada még francia nyelven írt kötete, a *Sziget a víz alatt* előtt is tiszteleg – a zuhanyzóban reggelenként összegyűlő és a vízzuhatag alól hasztalan igyekvő, folyton visszacsúszó pókok allegóriájává válnak az idegenből mind idegenebbé, bizonytalanból ismeret-

lenbe szakadó szerzőnk életének – s megmenekülésük, az odanyújtott papírdarabba kapaszkodás, a bizalmatlanul elfogadott segítség kézenfekvő értelmezését is az írói lét, a papír, az írás folyamatos menedéke nyújtja.

Mindezek együtt határozzák meg a könyv egészét, Ferdinandy tépelődéseit, „Mi lett volna, ha?” kérdéseit: az élete folyására kiható döntések immár megváltoztathatatlanok, a mulasztások nem pó-

tolthatók, a sűrű történések meg nem történtté nem változtathatóak – a végső válasz mégiscsak a bizonytalanság, hogy mindennek a maga helyén, idejében és módján kellett-e történnie; s ha nem, hát mikor, hol és hogyan lehetett volna másképp? A vándor túlvan a maga Szkölláin és Kharübdiszsein, s miközben kikötőjét nem találja, már útja szükségszerűségében sem biztos. Mert mindenütt mindent keresett egyszerre, csak otthon, hazát nem találhatott hozzá, mert azt nem cserélt, hiszen aki hazát cserél... Szívet márpedig nem cserélt, az ma is ugyanaz, múltjával viaskodva még mindig itt ver előttünk, megrázó erejűvé téve a szenvtelenség hamuja alatt parázsló, fojtott hangú számvetést, miközben széles földrajzi, társadalmi, gazdasági, politikai, de legfőképpen historikus, kulturális és morális panorámát nyit a huszadik századra.

Luzsiczka István

Innen és túl